

DOMIŠLJANJE, PRO ET CONTRA

(Ivan Antić: *Membrane, membrane*, Kulturni centar Novog Sada, Novi Sad, 2015)

Kaže tako, u jednoj prilici baš književnoj, jedan od bardova postjugoslovenske proze kako njegov, u času dok govori, aktuelna knjiga, nije drugo do tekst o *gradu* (sasvim svejedno kom), *njegovim stanovnicima i njihovim sudbinama*. Ovu bi izjavu svako meni sličan, a valja se nadati da takvih nema previše, pa i da ih nema nimalo, mogao da protumači kao izraz tragičnog neznanja. Prozne knjige, blago meni, najčešće govore o jeziku u funkciji fikcionalnog proznog zapisa. Inače bismo došli u situaciju da, diskursom blaženopočivše *Top liste nadrealista*, pomenute knjige *razmeravamo* tek kao priče koje bi mogle da zastupaju i izvjesnu uslužnu matricu. I eto nas, ni krivih ni dužnih, u predvorju kiča. Naime, kič želi da bude kupljen, te se zbog toga ulaguje malograđaninu: evo jedne tužne priče iz migrantske svakodnevice, uboga i zlosrećna vojvođanska devojčica noću čeka svatove, tragična je sudbina ovoga grada, njegovih stanovnika i njihovih sudbina. Kiču ne mogu umaći ni pisani primeri raznorodnih ideoloških zastranjenja, kad god požele da se predstavljaju kao životne ili političke istine. Za svakog ponešto, dakle, multiplicirano do besvesti, sve dok ima gradova (polisa, bogme) i nesrećnih ljubavnih parova.

Negde daleko od narečenog barda nalazi se pritajena manjina onih autora koji se svakim svojim delom opiru malograđanskom amoku. Takvim bi autorima moralo da bude jasno kako se nalaze na vetrometini, prepušteni dobroj volji malobrojnih izdavača voljnih da finansijski slede njihove manjinske poetičke namere, ali i da dragih i poštovanih čitalaca sigurno neće imati napretek. Ukoliko je takav stav udaljen od ma kakve infantilne poze, dovedeni smo u blizinu književnosti koju je moguće ozbiljno čitati, tumačiti i vrednovati.

Druga knjiga priča Ivana Antića vrlo bi lako mogla da postane *slučaj*. Moje oskudno poznavanje preživele srpske književne kritike pokazuje kako se, trenutno, *Membrane, membrane* nalaze na udaru emfatičnih pohvala i radikalnih osporavanja. Da na jezičkom prostoru kom Antić i ja podjednako pripadamo postoji tržište ovakve, rekosmo manjinske literature, ovaj bi autor imao čemu da se raduje. Sukobi mišljenja, različiti pogledi, polemike, svakako doprinose uvećanoj recepciji knjige. Na nekim drugim mestima, nesumnjivo. Ovako, nikom ništa. Prijatno je biti u manjini i voditi izgubljene ratove, ipak, te ću i ja ovaj tekst dovršiti.

Antićeva knjiga zaista je o jeziku. Čak ne o jeziku kao takvom, već pre o njegovom radu. To bi bila činjenica koja raduje. Sledeći određene od ranije prisutne modele, pametno svestan da nigde i ništa ne započinje sam, Antić je za svoje temeljne smernice očigledno odabrao tekstove Beketa, Bernharda, ali i Zebalda. Tu se spisak ne završava, naprotiv. Uz učešće narativnih modaliteta koje su u svojoj prozi predlagali navedeni pisci, Antić pokušava da izvede vazda nužna preimenovanja, da ove konstrukte ogoli, pomeri za neki stepen, pa pokuša

da ustanovi šta bi mogao da bude istinski dobitak od takve dekonstrukcije ovde i danas. Ili, bilo gde i danas.

Zbog ovakve motivacije, Antćeva knjiga je *a priori* izrazito teško prohodna, svedena na sistem zavisnih rečenica iz kog, naizgled, nema izlaza. Ontologija zapisa tako se ujednačila s ontologijom bivstvovanja njegovih junaka, odnosno naratora. Svih osam Antićevih priča u ovoj knjizi su posveta krajnjem bezizlazu: intimnom, psihološkom, identitetskom, istorijskom, političkom, ali pre svega jezičkom. Usredsređen na jednočelijske opcije događajnosti, Antić se od prve priče („Longitudinalno“) bavi idejom o raznorodnim metafizičkim preklapanjima na svim postojećim senzitivnim i intelektualnim nivoima. Radnja sama po sebi postoji, ali je izmeštena u neočekivane dubine, čak ne ni asocijativne provenijencije, često manje i od toga. Sadržaji, Antić zna, zahtevaju adekvatan jezik, i do tog se jezika mora doći svim dozvoljenim i nedozvoljenim sredstvima, uključujem ovde i sve vidove nasilja prema jeziku. Jezik mora da trpi kako bi evoluirao. Tačka.

Kako bi nadomestio značenske praznine koje je sam izazvao odabirom ovakvog postupka, Antić se poslužio starim, dobrim intertekstualnim vezama. Otud Man, Vitgenštajn, Muha, Dostojevski, Konstantinović, ali i nagoveštaji nesumnjive istoričnosti kojoj se nije bilo nadati. Kontekst u *Membranama* postoji, i on nije ucrtan isključivo unutar fikcionalnih idiosinkrazija koje kasnije parafraziramo služeći se rasutim signalnim oznakama, već govorimo o kontekstu koji prepoznamo kao pripadajući našim *gradovima, stanovnicima i njihovim sudbinama*. U svojoj fikcionalnoj odeždi, nikako u povlađujućem malograđanskom činodejstvovanju.

Kontekstualna pitanja Antića pokazuju kao *našeg čoveka na terenu*: usamljenost, smrt komunikacije, sveopšte nasilje, anksioznost, pozicija umetnika, osujećenost, *lgbt* zajednica, psihopatija, rezidencijalni programi za pisce, Evropska unija – čini se kao da opšti Antićevi ciljevi opravdavaju sva korišćena sredstva. Sve učinjene redukcije, sva zanemarivanja čitalačkog strpljenja, pa čak i ona koja se odnose na lepotu izraza u kategorijalnom smislu, trebalo bi da iznađu opravdanje u zastrašujućoj identifikaciji najmanje osam pripovednih svetova i onog jednog, najgoreg od svih, iz kog nam nema izlaza. Gotovo da nema. Ovakva postavka stvari Antića je dovela do jednog broja nerešenih, pre svega jezičkih problema.

Membrane, membrane otvoreno pokreću pitanje domišljanja u literaturi. Ovaj izuzetni napor zahteva čak i najprizemnija neorealistička crtica, jer ukupnost svih zamislivih aspekata čak ni u takvom izrazu nije ostvariva. Rođen lenj, prosečan čitalac na haje mnogo za tekstove koji kod njega izazivaju mučninu i glavobolju. To ostaje onima mazohističke sorte, spremnim na svako odricanje kako bi dosegli smisaone i jezičke konstante koje jedan tekst definišu kao uspeo. Ako autor uputi izazov ovakvim čitaocima, sve vreme se obraćajući upravo njima, on bi morao da poseduje alibi za apsolutno sve što je u tekstu učinjeno. Ili nije učinjeno. Napor domišljanja, *dopisivanja*, zahteva adekvatnu nagradu u tekstu koji nikada nije savršen, ali bi morao da se nađe u neposrednoj blizini toga. Ako nije tako, aktivira se opasnost od optužbe za ispraznu pretencioznost ili neuspešno podražavanje modela.

Membrane, membrane pate od očevidne istovetnosti instance naratora. Ovo bi, bićemo liberalni, moglo da bude i dopustivo. Bez obzira na osam polazišta koja smo locirali samim naslovima priča, nije neprihvatljivo ustanoviti jednu nadpripovedačku instancu koja kontroliše sve što je zapisano. Ta instanca bi tada trpela kritike povodom jednoličnosti na nivou individualnog iskaza, ona bi bila ta koja tekst pre-pričava za račun koji će nam biti ispostavljen

na kraju. Taj nadpripovedač ne bi bio prisiljen da se predstavi, obznani, da ne kažem ova-ploti, ali bi bilo uputno da nam bar sugerije zašto je tu, iz kojih razloga je *kidnapovao* osam pripovednih glasova (najmanje) i zauzeo njihova mesta. Kako se u pomenutih (najmanje) osam pripovednih glasova ubraja i pripovedačica priče „Off“, te sveznajući pripovedač u priči „Bambi i nepoznato“, neizvesnost ovakvog Antićevog izbora prilično je jednostavno dovesti u pitanje. Od toga do ničim opravdane monotonije kratak je put.

Šta god oni bili, kakvog god obrazovnog ili socijalnog statusa, u kakvom se god psihološkom intervalu nalazili, ovi *ukradeni* pripovedači osuđeni su na milost i nemilost pripovedačkog Ega koji ih je sažvakao. Iz nekakvog, neutvrđenog razloga, taj pripovedački superglas sklon je, recimo, neshvatljivoj upotrebi čitavog niza stranih reči i izraza, za koje nismo sigurni da odgovaraju ma kom od okupiranih narativnih ustrojstava. Sve počne s *miocitom* („Longitudinalno“), stvari postanu *fekulentne* („Bambi i nepoznato“, inače jedna od najboljih priča u knjizi), pa *vehementne* (puta dva), uz najezdu *akrazije*, *hijeromantskog*, *amalgama*, i raznih drugih stvari gde im mesto nije. Vreme im nije nikad, toliko je jasno. Negde u središtu Antićevog teksta, kao da postoji jedno gadno opredeljenje ka hipertrofiji sredstvima koja jesu dozvoljena, ali nisu uputna u svojoj neobrazloženosti. Ovo opredeljenje proizvodi grozomorne sintagme kakva je *preventivno denuncira za hipostazu*. To je šteta.

Šteta je što ovakva pojava, ukoliko je dovoljno promišljena, nije delimično ukroćena udarom autoironije. Ovako locirani i ušančeni superglas deluje kao nekakav verbalni fantom koji nam svima poručuje kako mu se, eto, može, kako ga baš briga ne samo za nas ovako nedotupavne, već još više za ono što sam sobom pokušava da iskaže. Isti taj nadpripovedač odlučio se za infinitiv kao gramatički modus koji bi trebalo da izazove efekat formalističkog oneobičavanja, ponovo nedovoljno razložnog. Kada se u pričama ukaže desetinama puta, infinitiv (p)ostaje oznaka isključivo vlastite autonomije ili navade autora knjige da ga svesrdno koristi kao što to inače u svom privatnom življenju radi (ne bih rekao da znam da li radi). Ništa drugo do obeležje razmaženosti, možda lagodnog jezičkog nehaja, što bi u ovakvom tipu literature bilo nedopustivo, pa čak i samozadovoljne nebrige. Povećane razmere štete.

Otmičarski nastrojani superglas svojim *žrtvama* ipak jeste udelio nešto osim infinitiva, organizovane a izvanlogične upotrebe italika, te sveprisutnih tuđica: sebi svojstvenu stilistiku. *Membrane*, *membrane*, knjiga koja otvoreno pledira na jezik kao svog protagonistu, istovremeno je i knjiga u kojoj se, od prve do poslednje priče, visokofrekventno, javljaju reči i izrazi: *nekoliko*, *sasvim*, *nekoliko godina*, *nekolicina*, *momentalno*, *samo*, *narednih dana*, *zatumljen*, *međutim*, što bi teško izdržao i roman epskog zamaha, a knjiga kratkih priča gotovo ne može da nosi na svojim krhkim osnovama.

Pobrojane zamerke (a i one koje to nisu), nedvosmisleno oštećuju tkivo jedne zamišljene knjige, koju bismo takođe mogli da nazovemo *Membrane*, *membrane*, koliko i sam naslov terao na znatna domišljanja. Ta zamišljena knjiga, a ja želim da verujem da će to biti naredna knjiga Ivana Antića, kad god ona bila napisana, morala bi da bude bolja. Postoje, tu dileme nema, knjige i autori koje niko i ništa neće i ne može da popravi. Nepotrebna književnost, inscenirana, utemeljena na apsolutnom nedostatku talenta i povoda, književnost pogrešne motivacije, neuređeni tekstovi, nelektorisani takođe, knjige koje isijavaju totalnim neznanjem svakog ko je bio imalo umešan u njihov nastanak. Mene takve knjige ne zabrinjavaju.

Pismene građanke i građani naše voljene domovine znaju šta će i kako s đubretom raditi. Važno je nešto drugo.

Važno bi bilo da u toj, zamišljenoj, narednoj Antićevoj knjizi, bude kvalitetnijeg jezika koji daje prizore poput onih iz „Istiskivanja“ ili priče „Ispod kože koža“, gde je parafraza moguća i pored silnih naslaga koje su se na samu priču obrušile. Plan priče uvek je prvi plan književnosti, ma koliko eksperimentalne, radikalne i avangardne, pa i priče o jeziku, a konstatovali smo da je jedino ta bitna. Bolji, fokusiraniji jezik, pažljivija organizacija teksta i njegovih nivoa, brižljivost, suočavanje s propustima, mogli bi da obezbede Antiću zadovoljnije čitaoce, čiji se broj nikada neće brojati hiljadama, verovatno ni stotinama, ali će jedna vrsta zaveta i konsenzusa koji ovakva literatura pretpostavlja tada biti ispunjena. Sve do tad, ulaganje u domišljanje deluje kao ne do kraja isplativo, a *Membrane, membrane* ostaju knjiga dobrih, nerealizovanih potencijala.